

Baltoji knyga (Kokia ES bus 2025 metais?) I V.Radžvilas: ES iš krizės išbris ne nagrindama scenarijus

Europos Komisijos prezidentas Žanas Klodas Junkeris (Jean-Claude Juncker) pristatė Baltąją knygą dėl Europos ateities, kurioje galime susipažinti su penkiais siūlomais Europos Sąjungos ateities scenarijais, kokia ES galėtų būti 2025 metais. O Didžiosios Britanijos dienraštis „Financial Times“ rašė, kad nepaisant EK projektuojamų scenarijų, Europos Sąjunga iki 2025 metų veikiausiai žlugs, nors fasadinės institucijos gali egzistuoti dar ilgai.

Vytautas RADŽVILAS
VU profesorius, filosofas

Pasakyti, jog ES pradeda pripažinti galimybę, kad integracijos projektas gali būti nepatrauklus, iš principo yra teisinga, tačiau kartu tai būtų gana paviršutiniškas vertinimas. Verta atkreipti dėmesį į du šio reikalo aspektus. Pirma, keli scenarijai atsirado tik susidūrus su rūsčia tikrove, t.y. įvykius „Brexit“ ir iškilus realiai Sąjungos byrėjimo grėsmei. Toks pavėluotas pripažinimas savaime liudija, kad ES nėra ir iki šiol neatsiranda strateginio mąstymo. Antra, toks pripažinimas yra ne šiaip tam tikras sugrįžimas į tikrovę: iš tiesų jis reiškia, kad žlunga visa ES integracijos ideologinė paradigma.

Šiandien visų dėmesys yra sutelktas į Ž.K.Junkerio pasiūlytus penkis tolesnės raidos scenarijus, ir karštai diskutuojama, kuris iš jų perspektyvus. Mančiau, kad tokia skuba aptarinėti suformuluotus scenarijus nėra geras ženklas. Kalbėti apie scenarijus būtų prasminga pirmiausiai rimtai apmąstius ir įvertinus paties paskelbto dokumento pobūdį ir turinį. Reikia turėti omenyje, kad politinės kalbos stilius dažnai būna informatyvesnis už tai, kas pasakoma pačia kalba.

Pradėkime nuo to, kad šis dokumentas pavadintas Baltąja knyga. Tokio žanro tekstai iš esmės yra vadinamosios galimybių studijos. Tai reiškia, kad jie yra ne politiniai, o daugiau administraciniai ir techniniai dokumentai. Nėra atsitiktinumų, kad nei šiame dokumente, nei Ž.K.Junkerio kalboje neužsiminama apie dabartinės ES krizės priežastis. Tiksliau, paminima, kad ES susiduria su iššūkiu, sukeltais ekonominės krizės, emigracijos bangos, daugelio nepalankių pokyčių tarptautinėje arenoje. Vis dėlto rimta politinė analizė turėtų prasidėti klausimu, kokios yra tikrosios minėtų iššūkių priežastys.

Aptariamoje Baltojoje knygoje dėl Europos ateities visi šie iššūkiai pateikiami ne politiniame kontekste, bet tarsi ne-

kontroliuojamos gamtinės stichijos. Bet iš tikrųjų kiekvienam atsakingiau ir giliau mąstančiam žmogui turėtų iškilti kai kurie natūralūs klausimai.

Pavyzdžiui, kalbant apie migrantų krizę, kodėl buvo sugriauti Sadamo Huseino, Muamaro Kadhafio arba Bašaro al Asado režimai, šį sugriovimą pavadinus arabų demokratijos pavasariu? Juk akivaizdu, kad nors šie diktatoriai nebuvo demokratiškumo pavyzdys, tose šalyse egzistavo gana sekuliarūs ir stabilūs režimai, kurie, kaip dabar paaiškėjo, slopino gaivalą, kuris prasiveržė „Islamo valstybės“ pavidalu. Kitaip tariant, kyla klausimas, dėl kokių priežasčių iš butelio buvo paleistas islamizmo džinas arba išlaisvintas tame regione slėpęsis didžiulis potencialus blogis ir grėsmė tai pačiai Europai. Apie ES politikų atsakomybę neišgirdome nė žodžio.

Taip pat nesunku prisiminti, kad vos prieš porą metų pati Angela Merkel atvirai pripažino, kad multikultūralizmo projektas yra žlugęs. Tačiau toks pripažinimas netrukdytų jai šį projektą ne tik plėtoti, bet ir radikalizuoti tokiu mastu, kad galiausiai jis virto visos Europos Sąjungos krize. Natūralus klausimas: tai yra ideologinis apakimas ar sąmoninga valia? Būtent tokie klausimai čia nėra svarstomi, todėl Ž.K.Junkerio kalboje ir dokumente mes matome ne sykį girdėtą banalybę, kad ES yra „taikos ir stabilumo kelrodis“.

Niekas nesiginčija, kad Europos anglies ir plieno bendrija buvo sukurta kaip priemonė visiems laikams pašalinti naujo Prancūzijos ir Vokietijos konflikto pavojų. Vis dėlto ES teisę egzistuoti grįsti vien taikos sargybos argumentu yra mažiausiai paviršutiniška, nes galima teigti, kad ne mažiau svarbiu taikos garantu išstisus dešimtmečius buvo Sovietų Sąjunga, kurios baimė stipriai slopino potencialius konfliktus Europoje.

Kitas argumentas, kuriuo grindžiamas ES nešamas gėris, yra tai, kad ji turi laiduoti europiečių gerovę ir klestėjimą. Tačiau ES ekonomika šiuo metu ne tik smunka, bet joje neregėtu greičiu ir mastais aštrėja socialinės problemos. Tokios tiesiogine to žodžio prasme į skolų duobę įklampintos valstybės kaip Graikija yra nuskurdinamos. Kalbant apie įtakingiausias Europos valstybes, ne paslaptis, kad Vokietija iš ekonominės krizės netgi gavo naudos, tačiau eilinių vokiečių (kaip ir kitų Vakarų Europos šalių piliečių) gyvenimas visgi blogėja.

Taigi, užuot sąžiningai svarstius apie tai, kad ES kaupiasi milžiniškos ekonominės ir socialinės problemos, kartojama jau labiau į legendą panašėjanti istorija, kad Sąjunga yra tiesiog gerovės sala. Tuo metu derėjo kelti klausimą, ko kiems Europos gyventojų sluoksniams iš tikrųjų yra naudinga vykstanti integracija. Ar nėra taip, kad ši integracija pirmiausiai yra naudinga transnacionalinėms korporacijoms ir transnacionaliniam valstybių politiniam bei biurokratiniam elitui, tačiau netenkina daugumos šalių gyventojų lūkesčių?

► **KĄ RINKTIS?** Šiandien visų dėmesys yra sutelktas į Žano Klodo Junkerio pasiūlytus penkis tolesnės raidos scenarijus, ir karštai diskutuojama, kuris iš jų perspektyvus. Deja, neperspektyvus nė vienas

Galiausiai nutylimi ir kiti pamatiniai klausimai. Vienas iš tokių klausimų galėtų ir turėtų būti toks: ką reiškia Europos Sąjungoje stauga kilusi vadinamojo autoritarinio populizmo banga? Elementari politologinė analizė grindžiama prielaida, kad politikoje nieko neįvyksta be priežasties. Tai reiškia, kad jeigu atsitiko kažkoks, kad ir didžiai nemalonus, reiškinys, nieko nėra klaidingiau nei laikyti jį keistu nesusipratimu. Juk esminis skirtumas tarp ideologizuoto ir politologinio mąstymo, tarp analizės ir propagandos kaip tik ir yra sugebėjimas aiškintis fundamentaliausių, ES likimą galinčių nulemti įvykių priežastis.

Tačiau nieko panašaus Baltojoje knygoje dėl Europos ateities nerandame. Ji savo turiniu ir forma primena Sovietų Sąjungoje po partijos suvažiavimų skelbtą medžiagą. Esminis tokių dokumentų trūkumas yra tas, kad galiausiai jie išduoda ir pamatines jų sudarytojų intencijas. Juk jeigu

► **Tarytum sekant sovietine mada, nepritariantys dabartinei integracijos kryptčiai ir kritiškai vertinantys bendrijos būklę tiesiog apdalijami niekinamomis etiketėmis**

nėra svarstomi paminėti ir kiti klausimai, vadinasi, remiamasi prielaida, kad naujo integracijos modelio sukūrimas iš esmės yra ne politinis, bet vadybinis klausimas. Maža to, toks dokumentas atskleidžia antidemokratinę jo sudarytojų nuotaiką. Paslėpta dokumento potekstė yra ta, kad netrukus Romoje ar vėliau metų gale susirinkusi saujelė ES šalių lyderių tiesiog parinks optimalų Bendrijos modelį, kuris turėtų stebuklingai suveikti. Tai rodo, kad nesugebama atsižvelgti į politinę tikrovę ir einama jau pažįstamu, ideologinių etikečių klajavimo keliu. Pavyzdžiui, ką reiškia ES lyderių vis dažniau minimas terminas *autoritarinis populizmas*? Gilinantį jį tai, ką juo norima pasakyti, aiškėja, kad nepasakoma nieko: nėra aišku, nei kuo

pasireiškia tų judėjimų autoritarizmas, nei kuria prasme tie judėjimai - populistiniai.

Žvelgiant į bendrą vykstančių įvykių analizės kontekstą, pastebimas savotiškas juos aptariančių tekstų ir kalbų dvilypumas. Viena vertus, yra paplitę, gal net vyruoja tekstai, kuriuose nesama net menkiausių refleksijos pėdsakų ir, tarytum sekant sovietine mada, nepritariantys dabartinei integracijos kryptčiai ir kritiškai vertinantys bendrijos būklę tiesiog apdalijami niekinamomis etiketėmis. Kita vertus, yra ir tekstų, kuriuose yra išvardijamos, kartais - gana tiksliai, susikaupusio nepasitenkinimo priežastys. Bet ir čia ideologinis mąstymas prasiveržia tuo, kad išlieka neįveikiama praraja tarp to, kas gana objektyviai ir tiksliai konstatuojama, ir išvadų. Pasakoma, kad kažkas yra blogai, tačiau nepasakoma, kaip tai reikėtų keisti. Vis dėlto ir žmonės, kurie tą blogumą įvardija, vadinami Europos Sąjungos priešais.

Toje pačioje Baltojoje knygoje dėl Europos ateities yra aptakiai pasakyta, kad ES yra atitrūkusi nuo piliečių, tačiau praktiškai nekalbama apie ES ekonominę ir socialinę modelį, būtent kuris ir sukūrė iš esmės istorijoje neregėtą atskirtį. Nutylima, kad viena „Brexit“ priežasčių buvo ta, kad referendumo iniciatoriai Jungtinės Karalystės visuomenei pateikė gausybę sukrečiančių faktų, liudijančių, kad transnacionalinė ES biurokratija ir valdantysis elitas faktiškai gyvena visai kitokiam pasaulyje nei paprasti piliečiai.

Nors šis dokumentas iš pažiūros yra apolitiškas, įmanoma atpažinti jo kūrėjų pažiūras. Šiame dokumente kaip sektinas pavyzdys ir įkvėpimo šaltinis yra paminėti du žmonės, iš tikrųjų tam

tikra prasme prisidėję prie Europos Sąjungos kūrimo. Tai - Ventotenės manifestu autoriai Altjeras Spinelis (Altiero Spinelli) ir Ernestas Rosis (Ernesto Rossi). Tačiau ką tai reiškia, jei ne tai, kad tolesniais ES vedliais į ateitį skelbiami iš esmės totalitarinės ideologijos atstovai - Italijos komunistai? Tai nėra smulkmena, prie kurios tariamai neteisėtai kabinėjama. Neįmanoma nepastebėti, kad net nemanoma užsiminti apie Gegužės deklaracijos autorių Robertą Šumaną (Robert Schuman) ir kitus didžiuosius krikščionis demokratų, kurių pastangomis XX a. viduryje pagaliau buvo pradėtas įgyvendinti Europos vienijimosi projektas. Tai, kad einama tokiu keliu, reiškia, kad neketinama keisti politinės ES raidos linijos. Ši aplinkybė verčia rimtai abejoti, ar apskritai įmanomi nors kiek reikšmingesni pokyčiai.

Ši abejonė tik stiprėja, mintyse palyginus situaciją su panašioje padėtyje buvusio kito politiko - Michailo Gorbačiovo - elgesiu ir kalbomis. Nors toks palyginimas kai ką gali šokiruoti, puikiai prisimindamas anuos laikus, turiu pasakyti, kad politiniu požiūriu Michailas Gorbačiovas visa galva pranoksta dabartinį Europos Komisijos pirmininką. Jis turėjo drąsos ir sąžiningumo pripažinti ne tik tai, kad Sovietų Sąjunga pateko į krizę, bet ir labai rimtas jos sistemos ydas. Pavyzdžiui, jis išdrįso kalbėti apie neišivaizduojamą biurokratijos įsigalėjimą, nepateisinamas nomenklatūros privilegijas, ekonomikos nuosmukį, galiausiai - apie vadinamuosius perlenkimus nacionalinių santykių srityje. Kitaip tariant, jis pripažino, kad tokia Sovietų Sąjunga, kokia buvo, buvo savotiškas tautų kalėjimas. Štai tokios drąsos ir atvirumo Baltojoje knygoje ir Ž.K.Junkerio kalboje ieškoti beviltiška.

Parengta pagal interviu
www.propatria.lt

► **Kitame „Respublikos“ numeryje skaitykite: Lygiai kaip sovietinis projektas, žadėjęs visų piliečių lygybę ir klestėjimą, pasirodė fikcija, taip dabartinėje ES veriasi iki šiol neišivaizduota turinė ir socialinė praraja.**